

Editörden

Beşinci Yıla Girerken: Eğitim, Yapay Zekâ ve Değerlendirme

Değerli Okurlar,

Aralık 2022’de yayımlanmaya başlayan TEKA dergimiz, Aralık 2025 sayısı ile dördüncü yılını tamamlayıp Ocak 2026 itibarıyla da beşinci yılına girmiş bulunmaktadır. Geçen dört yıllık sürede dergimize ilgi gösteren bütün yazar ve okuyucularımıza teşekkür ediyoruz. Sizlerden aldığımız destekle güçlenerek yayın hayatımıza devam ediyoruz. Dergimizin bundan önceki Nisan 2025 sayısında ağırlıklı olarak eğitimde yapay zekânın kullanımıyla ilgili makaleler yer almıştı. Takip eden bu sayıda ise eğitimde sınav konusuyla ilgili makalelere yer vereceğimizi belirtmiştik. Buna bağlı olarak bu sayıda eğitimle ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan sınavlarla ilgili birer makale yer almıştır. Yapay zekâ araçları, eğitimde araştırma, planlama, öğretim ve öğrenme süreçlerinde olduğu gibi sınav hazırlama süreçlerinde de kullanılabilmekte; dolayısıyla eğitimcilerin vereceği talimatlar doğrultusunda söz konusu araçlar, sınav sorularını hazırlayabilmektedir.

Sınav söz konusu olduğunda genel olarak yazılı ve sözlü sınav olmak üzere bir sınıflama yapılır. Yazılı sınavlarla ilgili olarak da farklı soru tiplerine bağlı kategoriler oluşturulur. Bunlardan en yaygın olarak kullanılan, kâğıt ve kaleme dayalı çoktan seçmeli sorulardan oluşan testlerdir. Söz konusu testler, çeşitli yönlerden eleştirilmekle birlikte uygulamacılara sağladığı bazı kolaylıklar nedeniyle tercih edilmektedir. Bunların yanında öğrenciler tarafından hazırlanan yazılı ödevler ve dokümanlar da değerlendirme aracı olarak kullanılabilmektedir. Ancak yapay zekâ araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte artık ödev hazırlamada da yoğun olarak yapay zekadan yararlanılabilmektedir. Bu durumda ortaya konulan ürünün ne kadarının öğrenci, ne kadarının yapay zekâ tarafından hazırlandığı, önemli bir tartışma konusu olmakta; bunları değerlendirme durumunda olan eğitimcilerin işleri de giderek zorlaştırmaktadır.

Dergimizin bu sayısında beş makale ile bir kitap tanıtımı yer almaktadır. Bu sayıda yer alan makalelerden ilkinde, eğitim alanında uluslararası mahiyette uygulanan sınav ve değerlendirme sistemlerinden PISA, TIMSS ve PIRLS uygulamaları ele alınmıştır. Makalede bunların tarihçesi, kapsamı, ölçtüğü yetkinlikler/beceriler, uygulanan yaş grubu gibi hususlar özetlenmiştir. Söz konusu sınavların Türkiye’deki uygulamalarının tarihçesi ile Türkiye’nin uluslararası sıralamalardaki durumu da ele alınarak karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir.

İkinci makalede Türkiye’de eğitimde uygulanan merkezi sınavlar, Milli Eğitim Bakanlığınca yakın zamanda geliştirilen ve uygulanmaya başlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) kapsamında ele alınmıştır. TYMM, eğitimde **ahlak ve erdemi merkeze almakta**, öğrenme kazanımlarını (müktesebat) “erdem-değer-eylem” çerçevesi içinde açıklamaktadır. Makalede eğitimde merkezi olarak uygulanan bazı sınavlar, Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan eğitimin temel amaçları ve ilkeleri yanında TYMM’de öngörülen amaç ve kazanımlar açısından karşılaştırmalı biçimde ele alınmıştır. Bu bağlamda TYMM’nin nihai hedefinin, **yetkin ve erdemli bireyler yetiştirmek olduğu** noktasından hareketle ölçme ve değerlendirme sistemlerinde

sadece akademik yetkinliklerin değil, ahlaki meziyetleri ifade eden erdemlere ilişkin öğrenme kanıtlarının da değerlendirme kapsamına alınması önerilmektedir.

Üçüncü makalede, Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2023 *Eğitim Vizyonu (2018)* belgesi ile OECD'nin *Başarısızlığa Son: Eğitimde Eşitliğe Doğru On Adım* (No More Failures: Ten Steps to Equity in Education-2007) raporu karşılaştırılarak MEB'in "politika öğrenme" bağlamında söz konusu belgenin hazırlanmasında adı geçen OECD raporundan ne ölçüde yararlanmış olabileceği incelenmiştir. İnceleme sonucunda bazı noktalarda iki doküman arasında benzerlik ve farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dördüncü makalede, bir üniversitede bir grup öğrenci üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına dayalı olarak öğrencilerin kurumsal aidiyetini etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu faktörler, akademik, sosyal, kültürel, duygusal, kişisel, coğrafi-fiziki çevresel olmak üzere altı başlık altında ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Beşinci makalede olağanüstü dönem ya da kriz dönemi olarak da nitelendirilen Covid-19 salgını sürecinde okullarda görev yapan öğretmenlerin kuruma/okula ve işe yabancılaşma durumu ele alınmıştır. Yabancılaşma, insanın içinde bulunduğu ortama ve diğer insanlara karşı bağlılık ve aidiyet duygusunun zayıflamasını ve yok olmasını ifade eden bir kavram olarak daha çok sosyolojik ve psikolojik çalışmalarda gündeme gelmekte olup bu konudaki çalışmaların geçmişi, G. W. H. Hegel ve K. Marks'a dayanmaktadır. Kapitalist toplumun ve sanayi toplumunun temel kavramlarından biri fabrika olup bu bağlamda yabancılaşma konusu, sanayileşme sürecinde fabrikalarda/işletmelerde çalışan insanlar yönünden ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu makalede öğretmenlerin, Covid 19 sürecinde uzaktan öğretim yöntemlerini kullanarak fiziki anlamda bir süre okullarından uzak kalmalarının onlar üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Dergimizin bu sayısında, Türk dili tarihi ve kültürü açısından önemli olan bir kitabın tanıtımına yer verilmiştir. Bu eser, Kaşgarlı Mahmut'un Türkçenin ilk sözlüğü olarak kabul edilen *Divan u Lügat'it Türk* adlı eseridir. Onbirinci yüzyılda telif edilen bu kitabın tanıtımı yapılan baskısı, M. S. Kaçalın ve M. Ölmez tarafından yayına hazırlanmıştır. Türkçemizin ilk lügati olma özelliğini taşıyan eser, sadece bir dil öğretim ve öğrenme aracı olmayıp Türkçemiz ve kültür tarihimiz yönünden temel eserler içinde yer almaktadır. Kitabın tanıtımını yapan yazar, kitabı ve bölümlerini tanıttıktan sonra Kaşgarlı Mahmut'un "Türk dilini öğreniniz, çünkü onların uzun sürecek egemenlikleri vardır" sözünü hatırlatmıştır. Bugün Türkçemiz, dünyada daha çok insan tarafından konuşulan ve öğrenilen bir dil olmaya devam etmektedir.

Türkçemiz, dünyanın en eski, en köklü ve zengin dillerinden biri olup Türkiye Yüzyılı vizyonuna bağlı olarak Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın da desteğiyle UNESCO'nun Özbekistan'daki 3 Kasım 2025 tarihindeki 43. Genel Konferansında alınan kararla 15 Aralık tarihi, Dünya Türk Dili Ailesi Günü olarak kabul edilmiştir. Bu tarih, Türk dilinin ilk yazılı belgeleri olan Göktürk Kitabelerinin yazıldığı alfabenin Danimarkalı bilim insanı W. Thomsen tarafından 15 Aralık 1893'te okunduğu tarihe tekabül etmektedir.

Geçtiğimiz aylarda çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından bilim, sanat, kültür alanlarındaki çalışmalarla ilgili çeşitli ödüller verilmiştir. Bunlardan 2025 yılıyla ilgili olarak Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri, YÖK Üstün Başarı Ödülleri, TÜBA ve TÜBİTAK Bilim Ödülleri, Türk Dil Kurumu Ödülleri, İlim Yayma Vakfı Ödülleri, düzenlenen çeşitli törenlerle sahiplerine tevdi edilmiştir. Ödüller, hayatın çeşitli alanlarında olduğu gibi eğitimde de bir motivasyon ve teşvik aracı olarak kullanılır. Zira Türkçemizde meşhur bir söz vardır: Marifet, iltifata tabidir/İltifatsız marifet zayıdır.

TEKA Dergisi, 2025 yılından itibaren her yıl, çalışmalarıyla temayüz etmiş bir bilim insanımızı, YILIN BİLİM İNSANI ÖDÜLÜ ile ödüllendirme kararı almıştır. Bu bağlamda dergimiz,

Türkoloji alanında yaptığı özgün çalışmalarından dolayı Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'ı, "2025 YILI TÜRKOLJİ ALANINDA YILIN BİLİM İNSANI ÖDÜLÜ" ile ödüllendirmeye karar vermiştir. Ulusal ve uluslararası düzeylerde birçok ödülün de sahibi olan Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'ın, Türk dünyasında dağ taş demeden maddi ve manevi güçlüklerle katlanarak yaptığı çalışmalara dayalı olarak ortaya koyduğu eserler, her türlü takdirin üstündedir. TEKA Dergisi ailesi olarak üstün nitelikteki çalışmalarından dolayı kendisini tebrik eder, başarılarının devamını dileriz.

TEKA Dergisi olarak 2026 yılının, ülkemiz ve dünyamız için daha huzurlu bir yıl olmasını diler, bütün okuyucularımızın yeni yılını en iyi dileklerle kutlarız.

Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN

Baş Editör

Toplum, Eğitim ve Kültür Araştırmaları Dergisi